

TÜRK İNKILÂBINDA MİLLİ KÜLTÜRÜN YERİ VE HALKEVİ ÇALIŞMALARI

Yrd. Doç. Dr. Nurcan TOKSOY*

ÖZET

Mustafa Kemal Atatürk, Türk İnkılabını gerçekleştirirken özellikle Milli Kültüre büyük önem vermiştir. Türk Milli Kültürünün araştırılması ve ortaya çıkarılması için özel çalışmalarda bulunmuştur. Bu faaliyetler yapılırken halkın ve dönemin okumuş kesiminden önemli ölçüde faydalanmayı planlamıştır. Milli kültürün araştırılması ve halka yaygınlaştırılması amacıyla dönemin halkevlerinde büyük projeler başlatılmış ve kültürün her alanında geniş kapsamlı çalışmalar yapılmıştır.

Açıldığı 19 Şubat 1932'den 1950'ye kadar 18 yıl boyunca halkevlerinde bu konuyla ilgili olarak gerçekleştirilen atılım çok hızlı gelişmiştir. Halkevleri bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından, Türk milletinin geleceğini ebedileştirmek ve vatanı korumak için kurulmuş bir kültür ve aydınlanma kurumu olmuştur.

Türk milletinin geleceğinin tehlikeye düşmemesi için, bütün vatandaşları ortak bir kültür etrafında toplayarak, her alanda ve özellikle Türk milli kültürünün geliştirilmesi konusunda pek çok çalışmalarda bulunmuştur. Kısaca milletin kütle halinde irfanını

artıracak bir yuva haline getirilmiş ve hiçbir terbiye ve telkin müessesesinin yapmadığı işi yapmakla mükellef olmuştur. Ülkenin en ücra köşesindeki köyünden büyük merkezlere kadar kültür çalışmalarınıyla ilgili olarak teşkilatlanılmıştır. Böylece Türk milleti bir yürek haline getirilmiş, bütün vatandaşlar aynı amaç etrafında birleştirilmiştir. Kasabalarda ve köylerde başlatılan okuma-yazma seferberlikleri, şehirlerde, kasabalarda ve köylerde oluşturulan kitaplıklar, yürütülen kültür araştırmaları aynı amaca yönelik olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Kültür, Halkevleri, Türk Milleti, Türk İnkılabı

THE PLACE OF THE NATIONAL CULTURE IN THE TURKISH REVOLUTION AND THE COMMUNITY CENTER WORKS

ABSTRACT

Mustafa Kemal Atatürk attached importance very much especially to The National Culture when he realized The Turkish Revolution. He made the private studies to arrange and come out The Turkish National Culture. He planned to draw advantage significantly from the educated part of the public and that period while these activities were being made. It was started the great projects in the Community Centers of that period to arrange The

National Culture and to spread for public and the great studies were made in all fields of culture.

This development, which was realized as related with this subject in the community centers during the 18 years from February 19, 1932 to 1950, became very fast. The Community Centers became a cultural and illuminated institution which was established to protect the country and to make eternal the future of the Turkish Nation by personally Mustafa Kemal Atatürk.

He made a lot of studies in the subject of the development of the Turkish National Culture especially and in every fields by collecting in the around of a common culture all citizens to be without danger of the future of The Turkish Nation. In summary, it was made as a place to increase the knowledge of the nation totally and it was obliged to make to work not to make of a training and suggestion event. It was organized related to the culture studies from the village in the farthest place of the country until the great centers. Then, The Turkish Nation became one heart, all the people were united for the same purpose. The education mobilizations in the villages and towns, the libraries in the cities, towns and villages, the culture arrangements being made were directed to the same purpose.

Keywords: Atatürk, Culture, Community Centers, Turkish Nation, Turkish Revolution

Günümüzde kültür kavramı değişik amaçlar doğrultusunda farklı şekillerde yorumlanan bir terimdir. Genel anlamda; “*Kültür, insanın ortaya koyduğu ve içinde insanın da var olduğu tam gerçeklik biçimi*” şeklinde tanımlanmaktadır. Daha geniş anlamıyla kültür;

tabiata karşı insanların en başından beri sosyal ve bireysel hayatın her alanında gerçekleştirdiklerinin bir bütünü ve birikimidir¹. Bir milletin kültürü, onu diğer milletlerden ayıran en büyük özelliklerinden birisidir.

Atatürk, kültürün tanımını şöyle yapmaktadır; “Türkiye Cumhuriyeti’nin temeli kültürdür... Bu sözü burada ayrıca izaha lüzum görmüyorum. Çünkü bu Türkiye Cumhuriyeti’nin okullarında çeşitli vesilelerle eser halinde tespit edilmiştir. Kültür, okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden mana çıkarmak, intibah almak, düşünmek, zekâyı terbiye etmektir. Yine insan enerjisiyle ve fakat tabiatın ona iltifat edildikçe tükenmez yardımıyla yükselen, genişleyen insan zekâsı, hudutsuz kavrayış anlamında insan diyen bir vasf-ı mahsusa olur. İnsan, hareket ve faaliyetin yani dinamizmin ifadesidir. Bu böyle olunca kültür, yukarıda işaret ettiğimiz, insanlık vasfında insan olabilmek için bir esas unsurdur. Kısaca kültür, tabiatın yüksek feyzleriyle mesut olmaktır. Bu ifade içinde çok şey mündemiçtir. Temizlik, saflık, yükseklik, insanlık vs... Bunların hepsi insanlık vasıflarındandır. İşte kültür kelimesini mastar şekline soktuğumuz zaman tabiatın insanlara verdiği yükseklik vasıfları kendi çocuklarına, hafidlerine ve atisine vermesi demektir... Bugünkü Türk çocukları kültürlü insanlardır. Yani hem kendileri kültür sahibidirler, hem de bu hassayı muhitlerine ve bütün Türk milletine yaymakta olduklarına kanidirler²”. Atatürk konuşmasına devamla ayrıca, Avrupa kültür ve metotlarından istifade etmenin şart olduğuna ve bunun için Türk

***Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler ABD Öğretim Üyesi**

¹ Ahmet Halûk Yüksel, “Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları”, I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu, Ankara 1994, s. 1039

² Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Ankara 1984, s. 271-272; *Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri*, Hzl. Utkan Kocatürk, Ankara 1999, s. 134

aydınlarının, bu medeni âlem ile temas etmelerinin ve kültür alışverişi yapmalarının gerekliliğine de işaret etmiştir.

Atatürk'ün; *“Milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara olan sevgisini, fitri zekâsını ve millî birlik duygusunu her türlü imkân ve araçlarla besleyerek geliştirmek millî ülkümüzdür”*³ ifadesi de yine onun kültüre verdiği değeri açıkça ortaya koymaktadır.

Atatürk'e göre kültür, bir millet için en değerli bir hazinedir. O bu hususu; *“Kültür bir milletin bütün tarihi seyrini gösteren bir harekettir. Bugün yaşayan uluslar, varlıklarını ispat ve sürdürmek için çalışırlar. Fakat onların dayanacağı bir esas, kökünü kendisinden alacağı bir kültürleri bulunmazsa, temel sağlam olmaz. Onun içindir ki, tarihlerinde kültür izi bırakmayan ulusların en nihayet adları kalmıştır...”* şeklinde ifade etmektedir. Atatürk bu şekilde tanımını ve yorumunu yaptığı kültürün, bir toplumun hayatında ne kadar önemli olduğunu vurgularken, aynı zamanda çok önemli bir gerçeği de yani kültürün varlığının korunması ve yozlaşmaya uğramaması gerçeğini de ifade etmektedir⁴.

Atatürk medeniyet hakkında da; *“Medeniyetin ne olduğunu başka başka tarif edenler vardır. Bence medeniyeti harstan ayırmak güçtür ve lüzumsuzdur. Bu nokta-i nazarımı izah için hars ne demektir izah edeyim. Bir insan cemiyetinin devlet hayatında, fikir hayatında, yani ilimde ve içtimaiyatta ve güzel sanatlarda, iktisadi hayatta yani ziraatta, sanatta, ticarete, kara, deniz ve hava münakalatçılığında*

³ Aynı konuşmanın devamında halkevlerine de değinen Atatürk ; *“Halkevleri Misak-ı Millî sınırları içerisinde Türk adı ve Türk kültürü damgasıyla doğan yeni ulusun, kendini yoğurup biçimlendirme ve çağa ayak uydurma çabasıdır”* şeklinde değerlendirmiştir. Bkz. Kadri Kaplan, “Halkevlerinin Doğu Bilinci ve Tarihsel Görevi” *Atatürk ve Halkevleri*, Ankara 1974, s. 56-58

⁴ Yüksel, “Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları”, s. 1040

yapabileceği şeylerin muhassalasıdır. Bir milletin medeniyeti dendiği zaman hars namı altında saydığımız üç nevi faaliyet muhassalasından hariç ve başka bir şey olmayacağını zannedirim. Şüphesiz her insan cemiyetinin hars, yani medeniyet derecesi bir olamaz. Bu farklar devlet, fikir, iktisadi hayatların her birinde ayrı ayrı göze çarptığı gibi, bu fark üçünün muhassalasını üzerinde de görülür. Mühim olan muhassalalar üzerindeki farktır. Yüksek bir hars, onun sahibi olan millette kalmaz, diğer milletlere de tesirini gösterir. Büyük kafalara şamil olur. Belki bu itibarla olacak bazı milletler yüksek ve şamil harsa, medeniyet diyorlar. Hars mefhumunda milletlerin güç ve geç değişen bazı irkî, fitrî hasletlerine, karakterlerine hasrederler ve buna çok kıymet ve ehemmiyet verirler. Meselâ İstanbul'un zaptı hadisesini mütalâa ederken diyenler vardır ki, Bizanslılar Türklerden daha medeni idiler. Fakat Türklerin harsı kuvvetli olduğu için galip ve muvaffak oldular. Bu izah doğru değildir. Hakikatte Türkler, Bizanslılardan hem daha medeni idiler, hem de irkî karakterleri onlardan yüksekti... İstanbul'u zapteden Türkler, devlet hayatında elbette Bizans İmparatorluğu'ndan çok yüksekti. Türklerin İstanbul'un fethinde inşa ve icat ettikleri gemiler, toplar ve her nevi vasıtalar gösterdikleri yüksek fen iktidarı, bilhassa koca bir donanmayı Dolmabahçe'den Haliç'e kadar karadan nakletmek dehası, daha evvel boğaz içinde inşa ettikleri kaleler, aldıkları tedbirler Bizans'ı zapteden Türklerin fikir ve fen âleminde ne kadar ileri olduklarının yüksek şahitleridir. Bizans prenslerinin Türk ordugâhlarında staj yaptıklarını, her hususta ders aldıklarını da hatırlatmak isterim. Daha Attila zamanında Şarkî Roma İmparatorluğu'nun Türklerin haraçgüzarı olacak kadar siyasette ve askerlikte daha düşük mertebede bulunduğu malumdur. Bizans'ı zapt

*eden Türklerin iktisadi hayatta Bizanslıların çok ilerisinde olduğunu izaha ise hacet görülmez*⁵” yorumunu yapmış ve Türk milletinin medeniyete yaptığı büyük katkıyı dile getirirken aynı zamanda en medeni milletler arasında en ön saflarda yer aldığını da açıkça ifade etmiştir.

Kısaca Atatürk, memleketleri değişik, ancak medeniyetleri bir olarak kabul etmiş ve bir milletin ilerleyebilmesi için bu medeniyete iştirak etmesi gerektiğine inanmıştır. Osmanlı Devleti'nin kendisini Avrupa milletlerine bağlayan rabitaları kesmesinden dolayı devletin çöküşünün başladığını ve bunun da büyük bir hata olduğunu belirtmiştir⁶.

Atatürk, Türk toplumunun yabancılar tarafından işgal edilmiş kültürüne, ekonomisine, yönetimine ve topraklarına olduğundan daha fazla önem vermiştir. Ona göre asıl mücadele, vatanın işgalden kurtarılıp, cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra başlatılmıştır. Büyük bir atılım hızıyla başlatılan bu mücadele Türk Milletinin dünya kültür ve uygarlık alanında var veya yok olma mücadelesi olmuştur. Bu alanda yapılan icraatlarda Mustafa Kemal Atatürk, Türk kültürünü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarmayı hedeflerken aynı zamanda çok büyük ve ağır sorumluluklar da üstlenmiş oluyordu. Ayrıca Türk kültürünü yeniden dünyaya tanıtabilme savaşında tarihe karşı da büyük bir görevi üstleniyordu⁷.

Bu görevi yerine getirirken de birinci derecede eğitime önem vermiş, her alanda Türk milletini geri kalmışlığın, cehaletin pençesinden kurtarabilmenin planlarını yapmıştır. Eğitimin,

⁵ İnan, *Atatürk hakkında Hatıralar ve Belgeler*, s. 278–279

⁶ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Ankara 1997, III, s. 91

⁷ Yüksel, “Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları”, s. 1041–1042

toplumun bütün kesimlerine yaygınlaştırılmasını amaçlamış ve bu amaçtan hareketle Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini oluşturan Atatürkçü Düşünce Sisteminde de kültüre geniş yer vermiştir. Kültür bir hayat tarzı, uygarlık ise hayat düzeyi olarak algılanmıştır. 10. yıl nutkunda Mustafa Kemal Atatürk; “*Kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkaracağız*” derken aynı hususu vurgulamıştır⁸. Bu anlamda kültür toplumun hayat niteliğini, uygarlık ise niceliğini oluşturmuştur⁹.

Türk Kültürünün çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarılması, pek çok icraatı da beraberinde getirmiştir. Öncelikle kültürün varlığının devam ettirilmesi ve bu yapılırken de çok yönlü hareket edilmesi gerekmektedir. Bunu gerçekleştirebilmek için de dış etkilerden korunması gerekiyordu. İşte Atatürk özellikle milli mücadeleden hemen sonraki dönemde bu hedefini gerçekleştirmeye başlamıştır. I. Dünya Savaşı öncesindeki sahnelerin bir daha yaşanmaması için gerekli inkılâpların yapılması, önlemlerin alınması gereğini düşünüyordu. İşte bu noktada çağdaş uygarlık düzeyi hedef olarak tespit edilmiş ve Türk kültürünün bütün tabana yayılması planlanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk bu hususu; “*Cumhuriyetimizin dayanağı Türk Milletidir. Bu milletin fertleri ne kadar Türk kültürü ile dolu olurlarsa, o millete dayanan cumhuriyet de o kadar kuvvetli olur*” şeklinde ifade etmiştir¹⁰.

Atatürk, kısaca Türkiye Cumhuriyeti'nin en büyük vazifelerinden birinin, Türk milli kültürünün korunması olduğunu kabul etmektedir. Bu konuda yaptığı açıklamasında; “*Şimdiye kadar*

⁸ *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, , s. 135

⁹ Yüksel, a.g.m., s. 1040

¹⁰ Ayrıca Türk Milliyetçiliğinin bir kültür birliği olduğunu da ileri sürmüştür. Ona göre millet, dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu siyasi ve içtimai heyetti. Mustafa Keskin, *Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı*, Ankara 1999, s. 104–105

takip olunan öğretim ve eğitim usullerinin milletimizin gerileme tarihinde en mühim bir sebep olduğu kanaatindeyim. Bunun için bir millî terbiye programından bahsederken, eski devrin hurafelerinden ve doğuştan mevcut özelliklerimizle hiç de münasebeti olmayan yabancı fikirlere, doğudan ve batıdan gelebilen bütün tesirlerden tamamen uzak, millî ve tarihî seciyemizle orantılı bir kültür kastediyorum. Çünkü millî dehamızın tam gelişmesi, ancak böyle bir kültür ile temin olunabilir. Gelişi güzel bir ecnebi kültürü, şimdiye kadar takip olunan yabancı kültürlerin yıkıcı neticelerini tekrar ettirebilir. Kültür zeminle orantılıdır. O zemin milletin seciyesidir”¹¹ ifadesini kullanmıştır.

Onun bu ifadesine göre, Türk milletinin her açıdan bütün yönleriyle aydınlatılması, Türk kültürüne yapılabilecek en güzel hizmet olacaktır. Bunun için amacını şöyle ifade etmiştir. “*Bir camianın efradı ne kadar Türk harsı ile meşbu olursa, o camiaya istinad eden cumhuriyette o kadar kuvvetli olur*”¹². “*Millî harsını ihmal eden milletlerin atisi musibet izmihlal olmuştur. Türkler her şeyden ziyade hars-ı millilerinde çok kuvvetlidirler. Bu kuvvet sayesinde ki, asırların vurduğu darbeler karşısında mevcudiyetini müdafaya muvaffak olmuştur.*”¹³

Geçmişte yapılan hatalara da değinen Mustafa Kemal Atatürk kültür konusunda yapılan ihmallerin ülkeyi ve milleti çıkmaza sürüklediğinden bahisle; “*...Benim harstan anladığım şudur. Bir milleti meydana getiren cemiyeti yani milleti düşünün. Bir millette kaç türlü hayat tasavvur olunabilir? Devlet hayatı, fikir hayatı ve iktisadi hayat değil mi? Her millet devlet hayatında, fikir hayatında, iktisadi hayatında bir şeyler yapar. İşte bu üç hayatın toplamına ve sonuçlarına hars denir. Bizim devlet hayatımızda, bilindiği gibi,*

¹¹ Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, , s. 134-135

¹² Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, III, s. 118

¹³ Türk Ocakları ve Atatürk, Ankara 1993, s. 6

Osmanlı siyaseti gayr-ı mütecanis unsurlardan ve maddelerden meydana gelmişti. Bunlardan bir halita yapmak mümkün olmadığı için, Osmanlı siyaseti yerine yeni bir siyaset çıktı. O siyaset milli bir siyasettir. Türkçülük siyasetidir. Bu siyaseti ilan edip yaygın hale getirmekle beraber fikri, içtimai, iktisadi hayatı ilerletmek gerekir. Bu üç şeklin hayattaki gelişme dereceleri birleştirdiği zaman ortaya o milletin harsı çıkar...¹⁴ açıklamasında bulunmuştur.

Atatürk'ün bütün bu konuşma ve açıklamalarından da anlaşıldığı gibi, Türk milletinin sonsuza kadar yaşaması için neler yapması gerektiğini de ortaya koyduğunu görmekteyiz. 26 Ağustos 1925'te yaptığı bir konuşmasında bütün olmazları ifade ederken; *"Milletimizi en kısa yoldan medeniyetin nimetlerine kavuşturmaya, mesut ve müreffeh kılmaya çalışacağız"* ¹⁵ demiştir.

Çünkü kendisi de çok yi biliyordu ki, XIX. yüzyılın ortalarına kadar Türk kültürü tamamen unutulmaya yüz tutmuştu. Özellikle son yüzyılda Türkiye kelimesi kullanılmamış, Türk Milletinin varlığı, Osmanlı Devleti'nin diğer unsurları içinde eritmeye çalışılmıştı. Türk kelimesi, sadece Anadolu göçebelerini veya köylülerini ifade etmek için ve çoğu zaman da aşağılayıcı bir sıfat olarak kullanılmıştı. Türk kelimesinin bu olumsuz kullanımı karşısında 1897'de ilk defa Mehmet Emin Yurdakul, Türk sözcüğünü iftiharla benimsediğini söyleyerek kendisinin de bir Türk olduğunu ifade eden şu dizeleri yazmıştı;

"Ben bir Türk'üm dinim cinsim uludur.

Sinem özüm ateş ile doludur."

¹⁴ Dursun Yıldırım, "Mustafa Kemal Atatürk'ün Kültür Anlayışı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XIII, Kasım 1997, S. 39, s. 947-948

¹⁵ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, II, s. 217

İlk defa kullanılan bu ifadeyle birlikte Türk milli benliği, XIX. yüzyılda yavaş yavaş canlanmaya başlamıştı¹⁶. Devletin büyük sarsıntılar geçirdiği bu dönemde büyük değişimler yaşanmış, devlet hâkimiyeti altında yaşayan milletler içinde milliyetçilik fikirlerinden en son etkilenen unsur, devletin kurucusu ve yaşatıcısı olan Türkler olmuştu. Böylece Türklerde kültürel milliyetçiliğin gelişmesi yeni kuşakları Türk milli benliğine yöneltmişti. Mustafa Kemal ile birlikte Türk Milleti ve Türk devleti kavramları getirilmiş ve böylece uzun süre din ve hanedan bağlılığına alışmış bir milletin zihninde bu kavramlar yavaş yavaş kullanılmaya başlamıştı¹⁷.

Mustafa Kemal Atatürk'ün bizzat kendisi ülkede Türk unsurunun yaşadığı aşağılanmaya şahit olmuş ve bundan dolayı da daha bilinçli şekilde olaylara yaklaşmayı bilmişti. Bu hususu yaptığı bir konuşmasında şöyle ifade etmektedir; “*Özellikle bizim milletimiz milliyetini ihmal edişinin çok acı cezalarını çekmiştir. Osmanlı Devleti içindeki çok çeşitli toplumlar hep milli inançlara sarılarak milliyetçilik idealinin kuvvetiyle kendilerini kurtardılar. Biz ne olduğumuzu onlardan ayrı ve onlara yabancı bir millet olduğumuzu, sopa ile içlerinden kovulunca anladık. Kuvvetimizin zayıfladığı anda bizi hor ve hakir gördüler. Anladık ki, kabahatimiz kendimizi unutmış olduğumuzmuş. Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak ilk önce kendi benliğimize ve milliyetimize bu hürmeti hissi, fikri ve fiili olarak bütün davranış ve hareketlerimizle gösterelim. Bilelim ki, milli benliğini bulamayan milletler, başka milletlerin şikârıdır.*”¹⁸

Bu eksiklikten yola çıkan Atatürk öncelikle yeni bir Türk vatani fikrini zihinlere yerleştirmeye çalışmış, Türk dili ve Türk tarihi

¹⁶ Yaşar Akbıyık, “Atatürk’ün Türk Milli Benliğini Canlandırma Çabaları”, *Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu*, I, Ankara 1998, s. 568–569

¹⁷ Akbıyık, a.g.m., s. 570

¹⁸ *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, II, s. 147

konusunda her açıdan önemli ve geniş kapsamlı araştırmaları başlatmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kültür politikasının oluşturulmasında, Anadolu'da yetişmiş bilim ve fikir adamlarının yanında Türkistan, İdil-Ural, Azerbaycan ve Kafkasya'dan gelmiş olan bilim ve fikir adamlarından da büyük ölçüde faydalanmıştır¹⁹. Oluşturulan milli kültür politikasında ilk olarak Anadolu'nun eski çağlardan beri Türk vatanı olduğu gerçeği resmi bir doktrin haline getirilmiştir²⁰.

Mustafa Kemal Atatürk temel prensiplerini tespit ettiği kültür politikasını, gerçekte 1919'da gerçekleştirilen kongrelerden sonra başlatmıştır. 27 Aralık 1919'da Ankara'ya gelişini takiben hemen kültür çalışmalarına başlamış ve ertesi gün Ankaralıları yaptığı konuşmasında; "*Fertler yetişmedikçe, fertlere yol gösterecek liderlerin öncülerin toplumları istenilmeyen istikametlere çekebilir. Bunun için bundan sonra amacımız fertleri yetiştirmektir, onu eğitmektir. Kültür bakımından donatmaktır, bezemektir*" diyerek Türk insanının eğitime olan ihtiyacını vurgularken, kültürünün de mutlaka öğretilmesi hususunu da dile getirmiştir. O zamana kadar izlenen eğitim politikalarının, milletin tarihindeki gerilemede çok önemli olduğunu ve bundan dolayı da yapılacak olan milli eğitim programında eski devrin hurafelerinden, yabancı fikirlere,

¹⁹ Bu nedenle Mustafa Kemal Atatürk döneminde hazırlanmış olan programlar, ders kitapları ve ilmi araştırmalar yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile ise de genelde bütün Türk Dünyasına yönelik hazırlanmıştır. Bkz. Yuvalı, Abdulkadir, "Atatürk Dönemi Kültür Politikasının Türk Dünyasındaki Ortak Kültür ve Tarih Değerleri Yönüyle Değerlendirilmesi", *Beşinci Uluslararası Atatürk Kongresi*, II, Ankara 2005, s. 870

²⁰ Ercüment Kuran, "Atatürk'ün Kültür Siyaseti", *Beşinci Uluslararası Atatürk Kongresi*, II, Ankara 2005, s. 1067

doğudan ve batıdan gelen bütün tesirlerden tamamen uzak bir kültüre sahip olunması gereğini özellikle vurgulamıştır²¹.

Böylece alınan karara göre Türk çocuğuna ve milletine verilecek terbiye tamamen milli nitelikte olacaktı. Çünkü günümüzde hiçbir toplum, eğitimlerinin milli menfaatleri dışına çıkmasını kabul etmemektedir. Her ülkenin eğitim politikası kendi varlığının sürdürülmesine ve gelişmesine yönelik takip edilmektedir²².

Atatürk'ün 1 Mart 1922'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşma, onun kültür sahasında gerçekleştirmek istediklerini en doğru şekliyle açıkça ortaya koymaktadır. Buna göre; *"Yetiştirilecek olan çocuklarımıza ve gençlerimize görecekleri tahsilin hududu ne olursa olsun en evvel ve her şeyden evvel Türkiye'nin istiklaline, kendi benliğine, anane-i milliyesine düşman olan bütün anasır-ı mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir. Beynelmilel vaziyet-i cihana göre, bir cidalin istilzam eylediği anasır-ı ruhiye ile mücehhez olmayan fertlere ve bu mahiyette fertlerden mürekkep cemiyetlere hayat ve istiklal yoktur"*²³.

Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceğini, milli kültürün halka benimsetilmesinde, halkın okuryazarlık düzeyinin geliştirilmesinde ve ilmin ülke çapında yaygınlaştırılmasında görmekteydi. Bunun için de bütün bilim adamlarını bu amaç için hizmete çağırmıştır. Bu konudaki faaliyetler milli mücadele sırasında başlatılmış ve sonrasında da Türk toplumundaki eğitim reformu sürekli devam ettirilmiştir. Eğitimdeki ilk amaç, ilkokuldan üniversiteye kadar her öğretim basamağında Türk toplumunun, milli

²¹ Burhan Göksel, "Atatürk'ün Milli Eğitim Politikası ve Misak-ı Maarif", *I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu*, Ankara 1994, s. 381-383

²² Göksel, "Atatürk'ün Milli Eğitim Politikası ve Misak-ı Maarif", s. 384

²³ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, I, s. 246; Kuran, "Atatürk'ün Kültür Siyaseti", s. 1067

gerçeklerine ve ihtiyaçlarına uygun yön ve yolların bulunması olmuştur. Kısa süre içerisinde cahilliğin ortadan kaldırılması için bütün yurttaki okuryazar oranını artırmak amacıyla planlar yapılmıştır. Eğitim ve öğretim birliğinin sağlanması eğitimin bir plan dâhilinde yapılması, eğitim programlarının ülke gerçeklerine göre hazırlanması ve kültür merkezlerinin kurulmasına önem verilmiştir²⁴.

Cumhuriyetin ilanından sonra köklü reformlara girilmiş ilk iş olarak 3 Mart 1924'de Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilmiş, ülkedeki yerli yabancı bütün okullar için uygulanmıştır. Kanunun çıkarılmasındaki amaç eğitimde ikiliye son vermektir. Bu kanunla artık modern eğitim sisteminin temelleri atılmış, ülkedeki bütün okulların yönetimi Milli Eğitim Bakanlığına verilmiştir²⁵.

Onun kültür çalışmalarının ikinci önemli aşamasını Türk Dili oluşturmaktadır. Bu aşamada kültürün millileşmesi ve geniş halk tabanına yayılması için Atatürk'ün önemle üzerinde durduğu konulardan birisi alfabe değişikliği yani 1928'de gerçekleştirilen harf inkılabı olmuştur²⁶. Harf inkılabının yapılma gereğini bizzat şu şekilde ifade etmektedir; *“Her şeyden evvel her gelişmenin ilk yapı taşı olan meseleye temas etmek isterim. Her vasıttan büyük Türk milletine kolay bir okuma yazma anahtarı vermek lazımdır. Büyük Türk Milleti, bilgisizlikten az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve*

²⁴ Özkan İzgi, “Atatürk’ün Eğitim Politikası ve Yabancı Okullar Sorunu”, *Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu*, I Ankara 1998, s. 561

²⁵ İzgi, “Atatürk’ün Eğitim Politikası ve Yabancı Okullar Sorunu”, s. 562

²⁶ İnce, Nilgün, “Türk İnkılablarında Kültürün Önemi”, *4. Uluslararası Atatürk Kongresi*, II, Ankara 2000, s. 834-835

asil diline kolay uyan böyle bir vasıta ile sınırlanabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin esasından alınan Türk alfabesidir²⁷.

Harf inkılabıyla kısaca aydın dili, halk dili, yazı dili, konuşma dili arasındaki fark en aza indirilmiş, ülke çapında açılan millet mektepleri ve okuma yazma kursları ile okuma yazma oranında hızlı bir artış sağlanmıştır. Türk dilini yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmak amacıyla 12 Temmuz 1932'de (sonradan Türk Dil Kurumu adını alan) Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyet, Türk dilini incelemek ve elde edilen sonuçları yayınlamak amacıyla kurulmuştur. Atatürk bizzat cemiyetin çalışmalarını yakından takip etmiş ve 1 Kasım 1932'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açış konuşmasında; *"Türk dilinin kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşması için bütün devlet teşkilatımızın dikkatli ve alakalı olmasını isteriz"* diyerek Türk diline devlet himayesini ve koruyuculuğunu sağlamıştır. 1936'da cemiyet Türk Dil Kurumu adını almış, Türk dilinin zenginleşip gelişmesi için, Türkçe terimler tespit edilip çalışmalar bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir²⁸.

Uzun yıllar Türk kültürünün ve Türklük şuurunun canlanıp yayılmasında büyük hizmetleri geçmiş olan Türk Ocaklarının feshedilerek bunun yerine Türk Dili Tetkik Cemiyetinin kurulması da bu amaca yönelik olmuştur. Bu müessesenin verimli çalışabilmesi için de gerekli maddi imkânlar verilmiştir. Böylece ilk defa

²⁷ Atatürk'ün *Söylev ve Demeçleri*, I, s. 377; Alfabe konusunu önceden düşünmeye başlayan Atatürk, I. Dünya Savaşında Anafartalar muharebelerinin en zor zamanlarında bile yeni Türk alfabesinin nasıl olması gerektiği hakkında çalışmalarda bulunmuş, özel incelemeler yapmıştır. Bkz. Göksel, "Atatürk'ün Milli Eğitim Politikası ve Misak-ı Maarif", s. 378

²⁸ İnce, "Türk İnkıplarında Kültürün Önemi", s. 834-835

cumhuriyet döneminde milli bir dil politikası izlenmiş ve Atatürk'ün milli kültür politikasında Türk dili ayrı bir öneme sahip olmuştur²⁹.

Atatürk ayrıca Türk dilini geliştirerek ve yayarak bütün Türk dünyasının yegâne sesi ve düşünce vasıtası olmasını istemiştir. O, gerçekte Türkiye Türklerinin önderliğinde konuşulan Türkçenin, Orta Asya Türklerinin konuştuğu Türkçe ile kaynaştırılması ve ortak bir dil haline getirilmesini amaçlamıştı. Türkçenin bütün Türk Dünyasında ortak bir dil olarak kullanılmasını sağlamak için gerekli faaliyetleri de kısa süre içerisinde başlatmıştı. Böylece Atatürk'ün direktifi ile yapılan plan doğrultusunda Türkiye Türklerinde kullanılan kelimeler tespit edilecek ve yazı dilinde değişikliğe uğrayan veya kaybolan kelimelerin yerine konulacak ve diğer Türk toplulukları ile arada oluşan dil kopukluğu giderilmiş olacaktı³⁰.

Gerçekleştirilen dil çalışmalarının yanı sıra, Atatürk'ün milli kültür politikasında tarih anlayışı da aynı derecede öneme sahip olmuştur. Yaptığı konuşmalarında bu hususu sürekli olarak dile getirmiş ve şu ifadeleri kullanmıştır; “*Büyük devletler kuran ecdadımız büyük ve şümüllü medeniyetlere de sahip olmuşlardır. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur*”³¹. “*Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır*”³². “*Eğer bir millet büyükse kedisini tanımakla daha büyük olur*”³³. “*Büyük işleri yalnız büyük milletler yapar*”³⁴. “*Ey Türk milleti, sen yalnız kahramanlıkta ve cengâverlikte değil fikirde ve medeniyette de insanlığın şerefisin. Tarih*

²⁹ Saray, Mehmet, “Atatürk ve Türk Dünyasında Dil ve Kültür Birliği”, *Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu*, I, Ankara 1998, s. 292

³⁰ Saray, “Atatürk ve Türk Dünyasında Dil ve Kültür Birliği”, s. 294–295

³¹ *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, s. 175

³² *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, s. 175

³³ *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, s. 176

³⁴ *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, s. 175

kurduğun medeniyetlerin övgüleriyle doludur. Mevcudiyetine kast eden siyasi ve içtimai amiller birkaç asırdır yolunu kesmiş yürüyüşünü ağırlaştırmış olsa da on bin yıllık fikir ve hars mirası, ruhunda bakir ve tükenmez bir kudret halinde yaşıyor. Hafızasında binlerce ve binlerce yılın hatırasını taşıyan tarih medeniyet safında layık olduğu yeri sana parmağı ile gösteriyor. Oraya yürü ve yüksel! Bu senin için hem bir hak ve hem de bir vazifedir”³⁵. Yer verdiğimiz bu sözlerinden de anlaşıldığı gibi Atatürk, Türk milletinin ve Türk tarihinin büyüklüğüne sonsuz bir inançla inandığı gibi, Türk milletinin tarihte büyük işler başardığına, kahraman bir millet olduğuna ve gelecekte de sonsuza kadar bu güce sahip olacağına inanmaktaydı.

Şöyle ki 1815’deki Viyana Kongresi’nde ilk defa kullanılmaya başlanan, ancak bu tarihten önce ve sonra uygulamaya konulan “Şark Meselesi”, Türk milleti ve vatanı için tehlikeli bir durum ortaya çıkmasına sebep olmuştu. Bu kongreden sonra Türklerin tarihini, coğrafyasını ve kültürünü tahrip etmek üzere birçok asılsız iddialar ve iftiralar ortaya atılmıştı. Bunlardan birincisi, Türk insanının sarı ırka mensup olduğu ve Avrupalılara göre ikinci sınıf insan sayılması gerektiği idi. Bu iddia bazı batılı yazarlar tarafından ortaya atılmış hatta bazı telif ve tercüme tarih kitaplarında Türk insanına kabul ettirilmeye çalışılmıştı. İkincisi, Türklerin medeni kabiliyet ve yetenekten mahrum olduğu iddiasıydı. Batılı tarihçiler ve politikacılar, sarı ırka mensup olan bu ikinci sınıf insanların kabiliyetsiz olduklarını, anlayışsız, uyumsuz, tehlikeli olduklarını, hiçbir medenî eserlerinin bulunmadığını, kendilerini düzenleyecek ve yenileyecek kapasitelerinin olmadığını, siyasi karışıklıklarla Avrupa’nın huzurunu kaçırdıklarını, dolayısıyla Avrupa’dan ve

³⁵ Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri, s. 211

Anadolu'dan kovulmalarının hatta yeryüzünden kaldırılmalarının gerektiğini öne sürmüşlerdi. Öne sürülen bu tez, İngiliz devlet adamı Gladston tarafından "Türklerin kötülüklerini kaldırmanın tek çaresi vardır, o da yeryüzünden vücutlarının kaldırılmasıdır" şeklinde ifade edilmişti. Üçüncüsü ise, Türk coğrafyası üzerinde sözde tarihî iddiaları kapsamaktaydı. Buna göre, Türklerin bulunduğu yerlerin kendilerine ait olmadığı, bu topraklarda, İngilizlerin, Fransızların, İtalyanların hatta daha sonraları Almanların, Yunanlıların, Ermenilerin, Gürcülerin, Kürtlerin ve Arapların hakları olduğu, Türklerin buralardan sürülmelerinin yok edilmelerinin gerektiği öne sürülmüş, suni devletçikler kurmak için harekete geçilmişti³⁶.

İşte bütün bu iddialar ve haksız düşünceler, Atatürk'ün ve bütün Türk milletinin yeni tezler ortaya koyarak bu doğrultuda milli kültür politikasının oluşturulmasını sağlamıştı. İddialara ve iftiralara cevap vermek, onları çürütmek üzere Mustafa Kemal Atatürk, Türk aydınlarıyla birlikte harekete geçmiş ve başlatılan mücadelenin üç şekilde gerçekleştirilmesi planlanmıştı. Bunlardan birincisi ve en acil olanı, tabii, fiili ve maddi olarak yapılacaktı. İkincisi, siyasi, yani hem politik ve hem de diplomatik olarak yapılacaktı. Üçüncüsü ve uzun vadeli olanı, kalıcı teorik ve ilmi yönden yapılacaktı³⁷.

Üçüncü çalışmada, Mustafa Kemal ve aydınlar, her şeyden önce millete Türk kimliğinin kazandırılması, onun bu milli şuur etrafında birleştirilmesi için faaliyette bulunmuşlardı. Mustafa Kemal; "*Türkiye halkı, mütevazı milli sınırları içinde bütün medeni insanlar gibi tam anlamıyla bağımsız yaşayacaktır*" diyerek küçülen Türk coğrafyasına mütevazı bakarken, Türk tarihini ve medeniyetini çok gerilere götürmeye, genişletmeye gayret sarf etmişti. Bu hususu

³⁶ Süslü, Azmi, "Atatürk ve Tarih", *Atatürkçü Düşünce El Kitabı*, Ankara 1998, s.

136

³⁷ Süslü, "Atatürk ve Tarih", s. 137

şöyle ifade etmekteydi; “Milletimiz aleyhinde söylenenler bütünüyle iftiradır. Milletimizin büyük kabiliyetleri tarihen ve mantıken sabittir. Milletimiz büyük güçlükler içinde bir imparatorluk vücuda getirdi ve bu imparatorluğu altı yüz yıldan beri tam bir ululuk ve büyüklükle sürdürdü. Bunu başaran bir millet elbette yüksek siyasi ve idari niteliklere sahiptir. Böyle bir durum yalnızca kılıç gücüyle vücuda gelmedi. Dünya bilir ki, Osmanlı Devleti çok geniş olan ülkesinde bir sınırdan öteki sınırına ordusunu olağanüstü bir süratle ve tamamen donatılmış olarak naklederdi. Böyle bir hareket yalnız ordu teşkilatının değil, bütün idare şubelerinin son derece mükemmel işlediğinin ve kendilerinin kabiliyetli olduğunun delilidir. Milletimizin zalim olduğu iddiası da sırf iftiradan, baştanbaşa yalandan ibarettir. Hiçbir millet, milletimizden daha çok yabancı unsurların inanç ve adetlerine riayet etmemiştir. Hatta denilebilir ki, başka dinlere mensup olanların dinine ve milliyetine riayatkâr olan yegâne millet bizim milletimizdir... İstanbul’un fethinden beri, Müslüman olmayanların mahzar buldukları bu geniş imtiyazlar milletimizin dinen ve siyaseten dünyanın en müsaadekâr ve civanmert bir millet olduğunu ispat eden en büyük delildir³⁸”.

Bu gerçeklerden yola çıkılarak Türk tarihinin araştırılması ve ortaya çıkarılması için Türk Tarih Tezi hazırlanmıştı. Bu tezin hazırlanmasında, iki temel esas takip edilmişti. Bunlardan birincisi; Yeni Cumhuriyetin kültürel ve tarihsel bağlarını İslam öncesi tarih ve eski Anadolu tarihiyle ilişkilendirmektir. İkincisi ise; Eski Anadolu ve Mezopotamya’da uygarlık kurmuş milletlerin Turanî kökenli olduğunu ispata çalışarak Türklerin hem bu toprakların otokton halkı olduğunu, hem de dünyaya uygarlığı yayan Turanî eski

³⁸ Süslü, a.g.m., s. 137–138

halkların bugünkü mirasçısı olduğunu öncelikle irkî ve dil bakımından ispat etmekte³⁹.

Yapılan araştırmalar sonucunda şu karşı görüşler ortaya atılmıştı:

1- Medeniyetin ilk çıkış yeri Orta Asya'dır.

2- Beyaz ırkın ilk vatanı Orta Asya'dır.

3- Türkler beyaz ırktandır, bu ırkın anavatanı ise Orta Asya'dır.

4-Türk milleti sadece bir aşiret olarak Anadolu topraklarında bir imparatorluk kurmamışlardır.

5- Anadolu'nun ilk yerli halkı olarak kabul edilen Hititler, Orta Asya'dan gelen Türklerdir. Böylece Türkler Anadolu topraklarının ilk sahipleridirler.

6- Orta Asya'dan göç eden Türkler, dünyanın değişik bölgelerine göç etmişler ve gittikleri her yere Türk medeniyetini ve özelliklerini de götürmüşlerdir⁴⁰.

Ortaya atılan bu karşı tezler doğrultusunda, Türk tarihine yeni bir bakış açısı getirilmiş ve eski bakış tarzı ve sistemi tamamen çürütölmeye çalışılmıştır. Böylece başlattığı bu çalışmalarla birlikte, Türk insanının XX. yüzyıldaki acılarını bizzat yaşayan ve onlara şahit olan ve bundan dolayı da tarih yapan Atatürk, tarih konusundaki faaliyetleriyle telif ve tercüme eserleriyle ve kurduğu kurumlarla aynı zamanda tarih de yazmış ve Türk tarihini ilmi, milli temeller üzerine oturtan ilk devlet adamı olmuştur. Atatürk'ün bu çalışmaları üç noktaya yönelmiştir. Birincisi, Türk ve dünya tarihini

³⁹ Aydın, Suavi, "Türk Tarih Tezi ve Halkevleri", *Kebikeç*, S. 2, 1996, s. 107-108

⁴⁰ Süslü, "Atatürk ve Tarih", s. 145

eski, yanlış ve ideolojik yaklaşımlardan kurtarmak. İkincisi, Dünya medeniyetine Türk medeniyetinin yapmış olduğu katkıları ortaya çıkarmak. Üçüncüsü ise Türk tarihini ilmi metotlarla modern, orijinal bir tarih haline getirmektir. Bu çalışmaları sistemli bir şekilde sokmuş, ilk iş olarak yerli yabancı kitapların toplanmasıyla bir kütüphane kurdu muştur. Türkiye'deki tarihçiler bu kitapları incelemeye memur edilmiş, bakanlardan, milletvekillerinden, profesörlerden, öğretmenlerden bazılarına çeşitli tarih konuları üzerinde inceleme ve tercüme görevleri verilmiştir⁴¹.

Ayrıca başlatılan çalışmalarda, Türk milletinin medeniyete büyük katkısı olduğu söylenilerek, Türklerin ilk çağlardan itibaren madenlerden, kemiklerden eşya ve alet yapanların, çamurdan tuğla, çanak çömlek yapanların, ilk hayvanları ehlileştirenlerin ve onlardan istifade edenlerin, kanallar açarak bataklıkları kurutanların çeşitli şekillerde sulama usulleri uygulayanların, güneşi ve yıldızları keşfederek ilk takvimi kullananların, gemi inşa edip denizlerde dolaşanların, ilk ticareti yapanların, demokrasi esasına dayalı cemiyet ve devlet teşkilatı kuranların Türk olduğu belirtilmiştir⁴².

Böylece Türk tarihi alanında yapılan bu çalışmalarla birlikte 23 Nisan 1930'da Ankara'da toplanan altıncı Türk Ocakları kurultayında Türk Tarih Kurumu'nun da temelleri atılmış ve *Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti* kurulmuştur. Bu heyet, 11 bölümlük 606 sayfalık "*Türk Tarihinin Ana Hatları*" isimli bir eser hazırlamış ve eserde *Türk Tarih Tezi* ortaya konulmuştur⁴³.

⁴¹ Süslü, a.g.e., s. 145

⁴² İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, s. 279

⁴³ Kuran, "Atatürk'ün Kültür Siyaseti", s. 1068

Daha sonra 15 Nisan 1931'de Türk Ocaklarının kapatılması üzerine *Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti* kurulmuş⁴⁴ ve cemiyet 3 Ekim 1935'de *Türk Tarih Kurumu* adını almıştır. Bu kurumun ilk faaliyetlerinden birisi, liseler için hazırlanan 4 ciltlik tarih kitabının hazırlanması olmuştur. İlk dergi olarak da *Bellekten* çıkarılmıştır⁴⁵. Bilimsel çalışma olarak da tercüme ve telif eserlerin kültürümüze kazandırılması, arkeolojik kazılar ve araştırmalar yapılması, tarihi eserlerin korunması, uluslararası bilimsel çalışmalar içerisinde yer alınması, yeni tarih ve milli tezlerin ortaya atılması ve bu konuda yeni bilimsel eserlerin yazılması ve basılması gibi pek çok kültürel çalışmalar yapılmıştır⁴⁶.

Esasında yürütülen bu çalışmalarda Türk Dünyası ve Türk tarihinin sınırları sadece Türkiye ile sınırlı tutulmamıştır. Osmanlı döneminde Türk tarihi, hiçbir sistematığe tabi tutulmadan işlenmesine ve genel olarak tarih görüşü Türk tarihinin en eski çağları olarak Oğuz Kağan Destanından bahsedildikten sonra kısa bir Selçuklu tarihi anlatılarak, Osmanlılara geçilmesine rağmen, bu sistem tamamen terk edilerek bu konuda büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. XIX. Yüzyılda Müşir Süleyman Paşa ile birlikte, bu yanlış anlayış sarsılmaya başlamış ve Türk tarihinin varlığı ve başlangıcı Osmanlılardan çok daha gerilere gittiği gerçeği yavaş yavaş yerleştirilmiştir⁴⁷.

Esasında Türk tarihi ne bir İngiliz, ne de bir Alman ve ne de bir Fransız tarihi gibi ele alnamaz. Çünkü bugün yaşayan milletlerin birçoğunun oluşum süreci tarihin gözü önünde cereyan etmiştir. Hâlbuki Türk milleti tarihin başlangıcıyla ortaya çıkmıştı. Yani

⁴⁴ “Türk Tarihi Araştırma Kurumunun Programı”, *Ülkü*, Eylül 1935, VI/31, s. 8–12

⁴⁵ “Türk Tarih Kurumu'nun Faaliyeti”, *Ülkü*, Kasım 1938, XII/69, s. 251–252

⁴⁶ “Türk Tarihi Araştırma Kurumunun Programı”, s. 12

⁴⁷ Saadettin Gömeç, *Türk Kültürünün Ana Hatları*, Ankara 2006, s. 315

Türkler dünyanın en eski milletlerinden birisidir. Bundan başka dünyada birçok devletin tarihi hemen hemen dar bir alanda cereyan ettiği için onların tarihini sistemleştirmek mümkündür. Oysa Türk milletinin tarihi böyle değildir. Türk tarihini ele aldığınız zaman Asya, Avrupa, Hindistan ve Afrika'yı incelemeniz gerekmektedir. Bundan dolayı Türk tarihinin belli bir sistemle yazılması gereği ön planda tutulmuştur⁴⁸.

Atatürk, Türk dili, Türk tarihi ve milli eğitim çalışmalarının yanı sıra müzik, tiyatro, resim, mimarlık, sinema gibi sanatın diğer alanlarında da kültürel çalışmalarını devam ettirmiştir. 1 Kasım 1934'de Ankara'da ilk konservatuarın açılış töreninde yaptığı konuşmasında, Türk milli musikisinin geliştirilmesinden bahsetmiş ve evrensel musiki arasında yerini alması gereğini de özellikle vurgulamıştır. Bu amaçla 1926'da İstanbul'da *Cumhuriyet Senfonik Orkestrasını* kurmuştur⁴⁹. Diğer yandan milli medeniyetin önemli alanlarından biri olan resim, mimarlık ve plastik sanatların gelişimi üzerinde de önemle durmuş ve 22 Ocak 1923'de Bursa'da halka yaptığı konuşmasında; "İnsanlar müttekâmil olmak için bazı şeylere muhtaçtır. Bir millet ki, resim yapamaz, bir millet ki, heykel yapamaz, bir millet ki, fennin icap ettirdiği şeyleri yapmaz, itiraf etmeli ki, o milletin tarik-i terakkî'de yeri yoktur"⁵⁰ sözleriyle bu hususu özellikle vurgulamıştır.

Böylece Türkiye'de ilk anıtsal heykeller bu sırada yapılmış, ayrıca milli medeniyetin bir dalını oluşturan milli sinemanın ve tiyatronun kurulmasında da öncülük etmiştir. Ülkenin milli medeniyetinin gelişmesi için sporun ve beden eğitiminin rolüne de

⁴⁸ Gömeç, *Türk Kültürünün Ana Hatları*, s. 316

⁴⁹ Dadaşov, Tevfik Paşaoğlu, "Atatürk ve Kültür", *Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu*, I, Ankara 1998, s. 439

⁵⁰ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, II, s. 70-71

dikkat çekmiş, ülkede gelişmesine bilhassa özen göstermiş ve pek çok konuşmasında da bunu belirtmiştir⁵¹. Kültür alanında gerçekleştirilen en önemli inkılaplardan bir diğeri de 1933'de uygulamaya konulan üniversite reformu ile İstanbul Darülfünun'unun kaldırılarak *İstanbul Üniversitesi'nin* kurulması olmuş ve bu önemli atılımla birlikte, diğer üniversite ve kurumların oluşturulması da kararlaştırılmıştır.

Milli kültür alanında gerçekleştirilen bir başka faaliyet ise 19 Şubat 1932'de on dört şube olarak kurulan Halkevleri olmuştur⁵². Halkevlerinin o dönem için kurulması ve çalışmalarına başlaması, ülke çapında kültürel aydınlanma dönemini de beraberinde getirmiştir. Şöyle ki o dönemde Türk milleti, bilim, kültür ve diğer alanlarda yıllarca geri bırakılmış, Anadolu'nun şehirleri ve köyleri hastanesiz, doktorsuz kalmıştı. Mustafa Kemal Atatürk, milli mücadele kazanıldıktan sonra, yapılacak olan birinci görevin Türk insanını her yönden kalkındırmak ve bilinçlendirmek için çalışılması gerektiğini çok iyi tespit etmişti. Özellikle Türk insanına bu hususlarda hizmet götüreceği bir teşkilata acilen ihtiyaç duyulmuştu. Böyle bir ihtiyacı ancak halkevleri yerine getirebilirdi. Mustafa Kemal, yeni açılan halkevleri için doğrudan doğruya belirlediği ve tüzükte de ayrıntısıyla yer alan işlev ve görevleri; *"Atatürkçülüğün niteliğinin ve amaçlarının bilinçli algılanıp benimsenmesi, değer yargularının buna uyumlu gelişme sürecine girmesi, yeni değer yargularının oluşması, doğu kültüründen batı*

⁵¹ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, I, s. 420

⁵² 10 Nisan 1931'de toplanan olağanüstü kurultay kararıyla feshi sağlanan Türk Ocaklarının 10-18 Mayıs 1931'de toplanmış olan CHF, üçüncü büyük kongresiyle Halkevlerinin kurulmasına karar verilmiştir. Bkz. *Kuruluşların Yıldönümünde Halkevleri (1932-1951-1963)*, İstanbul 1963, s. 5

*kültürüne geçişte kültür, sanat, spor ve yazının etkinliklerine katkıda bulunarak halka gönüllü hizmet sunulması*⁵³ şeklinde tespit etmiştir.

Halkevleri talimatnamesi hazırlanırken pek çok ülkenin kültür ve gençlik kurumları araştırılmış fakat hiç birisi taklit edilmemişti. Tüm ülkenin çeşitli bölgeleri, toplumsal bünyesi, ihtiyaçları ve genel kültür seviyesi göz önüne alınarak, 19 yıl milli kültür sahasında çalışmış olan Türk Ocaklarında elde edilen büyük tecrübelerden de faydalanılmıştı⁵⁴.

İsmet İnönü, halkevleri sayesinde ülkede takip edilen kültür politikası hakkında; *“Bu vasıta ile ilim ve fenni, güzel sanatları yaymak, bu memleketin siyaseti, iktisadiyatı hakkında en yeni ve en doğru malumatı ortaya dökmek amaçlanmıştır...”*⁵⁵ şeklinde açıklama yapmıştır. Halkevlerinin açılış gayesi açıklanırken; *“ülkenin kültür sahasında milli mahiyette teşkilatlanmasını temin edecek bir kurum”* şeklinde bir ifade kullanılmıştır⁵⁶.

Açılış gayesinden de anlaşılacağı gibi Türkiye Cumhuriyeti, halkevleri çalışmalarıyla bir eğitim ve kültür devleti olmuştur. Kısa sürede şaşılabacak başarılar elde edilmiş, her yaştan her cinsten, her meslekten ve her mizaçtan milyonlarca Türk vatandaşı bu kurumdan gece gündüz, Pazar, tatil, bayram demeden saatlerce çalışmış, kendisi yetişmiş başkalarını da yetiştirmiştir. Bütün yetenekler halkevlerinde değerlendirilmiş, yazarlar, bilginler, sanatçılar olarak ortaya çıkmışlardır. Her halkevi bir kültür araştırma kurumu haline getirilmiştir. Herkes çevrelerinin bölgelerinin özelliklerini tarihlerini, coğrafyalarını, halk folklorunu, etnografyasını, halk geleneklerini, bütün maddi ve manevi varlıklarını, sorunlarını araştırmış,

⁵³ Ali Nejat Ölçen, *Halkevlerinin Açılışı ve Yok Edilişi*, Ankara 1988, s. 5

⁵⁴ *Atatürk ve Halkevleri*, s. 30

⁵⁵ *Atatürk ve Halkevleri*, s. 42-44

⁵⁶ *Hâkimiyet-i Milliye*, 19 Şubat 1932; “Büyük İdeal Yolunda”

incelemiş, yazmış ve yayınlamıştır. Yapılan bu icraatlarla birlikte halk kütleleri uyanmış, bilinçlenmiş, kendi kültür ve öz değerlerini öğrenmiş, insanlık ve vatandaşlık hak ve ödevlerini kavramıştır. Yetenekli gençlere sonsuz imkânlar sunulmuş, sanatçı desteklenmiş ve unutulmaz şah eserler yaratılmıştır. Bütün bu faaliyetler yapılırken Atatürk de halkevlerinden ayrılmamış, her vesile ile gençlerin ve halkın arasına karışarak onlarla, memleket, dil, tarih, sanat sorunlarını, inkılâp sorunlarını bir öğretmenin öğrencisiyle tartıştığı gibi tartışmış, onları dinlemiş ve aydınlatmıştır⁵⁷.

Mustafa Kemal Atatürk Türk milletini medeniyet saflarında layık olduğu mevkie ve en yüksek dereceye çıkarmayı, hedef olarak benimsediği için milletin içinde bulunduğu durumu çok iyi bir şekilde değerlendirerek bu durumdan çıkış noktası aramış ve son üç asırlık siyasi ve toplumsal genelleme karşısında başka milletlerin ilerleme yolunda kaydettiği mesafeyi Türk milletinin aşabilmesi için çok daha fazla çalışması gereğini düşünmüştür. Bundan dolayı bütün ülkenin yeni bir mücadele ve ilerleme ruhu ile donatılması gerektiğine inanmıştır.

Diğer milletler incelenerek, örnek alınması gereken önemli hususlar tespit edilmişti. Mesela Macaristan' da 1867'den itibaren milli kültür cemiyetleri çalışmaya başlamıştı. Çekoslovakya' da dört yüze yakın kültür yurdu mevcuttu İtalya'da son derece iyi şartlarda çalışmalarını devam ettiren milli kültür teşkilatı ve bu teşkilatın 1586 kültür derneği mevcuttu. Yine Almanların sayılamayacak kadar çok halk kültür teşkilatı mevcuttu. Dünyanın bütün ileri ülkelerinde kültür çalışmaları bu şekilde devam ettirilirken bu hususta diğer milletlerden çok daha fazla çalışmaya ihtiyacı olan Türkiye

⁵⁷ *Atatürk ve Halkevleri*, s. 60–62

Cumhuriyeti'nin bu açığı kapatması gereğinden hareketle bütün faaliyetler gerçekleştirilmiştir⁵⁸.

Recep Peker yaptığı bir konuşmasında durum değerlendirmesi yaparken bu amacı; “*Memleket ve milletin son asırlarda geçirdiği büyük felaketler ve tehlikeler cihanın malumudur... O günlerin acı hatıraları ibret alınacak derslerle doludur. Siyasal varlığı yok edilmiş tarihin sayfaları kendisine ebediyen kapatılmış olan Türk milleti bütün zorlukları yenerek tekrar medeniyet âlemi içerisinde yepyeni bir devlet kurmuştur... Bir devleti korumanın bir devlet kurmaktan ve kurtarmaktan daha güç daha müşkül olduğunu hepimiz biliyoruz. Müstakil bir devlet kurmak zor bir iştir. Fakat kurulan o devleti bütün istiklal şartlarına uygun olarak korumak ve yaşatmak elbetteki daha güç ve daha çetin bir iştir...*” şeklinde ifade etmiş ve kültür konusunda yapılması gereken icraatların önemini vurgulamıştır⁵⁹.

Halkevlerinin talimatnamesinde de aynı amaç; “... Kuvvetli vatandaşlar yetiştirilmesi milli seciyenin ve Türk tarihinin ilan ettiği derecelere çıkmasını, güzel sanatların yükseltilmesini, milli kültürün, ilmi hareket ve faaliyetlerin kuvvetlendirilmesini amaçlayan Türkiye Cumhuriyeti özellikle medeniyet yolunda Türklüğün kaybettiği uzun yılları yeni hamlelerle geri kazanacak nesiller yetiştirmeyi medeniyet sahasında Türk milletinin eski şeref mevkiini tekrar kazanmasını sağlayacaktı. Kurulan halkevlerinin gayesi ise bu uğurda çalışacak mefkûreci vatandaşlar için toplayıcı ve birleştirici yurtlar olacaktı⁶⁰” cümleleriyle resmîyete sokulmuştur.

⁵⁸ Cumhuriyet Arşivi, 490. 01/02. 09. 01

⁵⁹ Söylevler, 1932–1941 Halkevlerinin ve Halkodalarının Yıl Dönümünde Verilmiştir, Ankara 1942, s. 67–68

⁶⁰ CHF Halkevlerinin Talimatnamesi, 19 Şubat 1933, Mersin, s. 3–6; CHP Halkevlerinin Öğreneği, Ankara 1938, s. 3–4

Kısaca halkevleri, milletin bütünlüğünü sağlayacak sanat, spor, kültür öğeleriyle bu birleştirmeyi gerçekleştirecekti. 1932'den 1951'e kadar geçen süre içinde halkevleri gerçekten sanat ve kültür etkinlikleriyle Türkiye'de toplumsal gelişmenin itici gücünü oluşturduğu gibi özellikle her il ve ilçede kitaplıklarıyla sanat ve kültür faaliyetleriyle bilinçli bir gençliğin yetişmesine önemli ölçüde katkıda bulunmuş, Türk halkını her bakımdan yüksek bir hayat ve kültür seviyesine bir an evvel ulaştırmak için çalışmıştır⁶¹.

Bu uğurda çok önemli gelişmeler kaydedilmiş, insanlar durmak dinlenmek bilmeden koşarak hatta uçarak gideceği mesafeyi almaya çalışmıştır. Aradan on yıl geçmeden memleketin her yanında 478 halkevi, 4332 köyde halk ve okuma odası bu amaçla kurulmuştur. Kitaplıklardaki kitapların ve onları okuyanların sayısı milyonları aşmış, 50'ye yakın özgün dergi 500'e yakın değerli özgün kitap bu şekilde çıkarılmıştır. Araştırmalar aynı amaçla yapılmış, sanatçılar, yazarlar, bilginler, araştırmacılar ve sporcular bu amaçla yetişmiştir.⁶²

Nüfus milletleşmiş, millet alın yazısı, kader birliği ile birbirine kenetlenmiştir. Bu kenetlenmeyi Mustafa Kemal'in; "*Halkevlerinin bütün yurttaşlara kucakını açması vatan da sosyal ve kültürel devrim yaptı*"⁶³ sözlerinde bulmak mümkündür. Çünkü yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bir kültür devleti olduğuna göre, bu kültür devletinin ilk işi bir kültür kurumu oluşturmak olacaktır. Kültür devleti olmak demek, milli devlet demektir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürçülüğü, her zaman onu diğer devletlerden ayıran en önemli özelliği olmuştur. Çünkü hiçbir devlet kadın hakları

⁶¹ *Söylevler*, s. 60

⁶² Rauf İnan, *Gazi'nin Halkçılık Ülküsü, Halkevleri ve Sonrası*, Ankara 1988, s. 907

⁶³ *Ülkü*, Haziran 1935, S. 28, s. 241

konusunda, dil inkılâbı konusunda bu kadar büyük bir hamleyi bu kadar kısa bir süre içinde gerçekleştirememiştir⁶⁴.

İşte bu hamleler dönemin kültür evi⁶⁵ olarak isimlendirilen halkevlerinde gerçekleştirilmiş, halkevleri her şeyden önce bir kültür yaşama yeri olmuş, gayesi öğrenmekten önce yaşatmak olmuş ve orada milli kültürün bütün çeşitleri yaşatılmış, Türk kültür aşısının vurulduğu yer olmuştur. Milli kültür şuurunun oluşturulması ve sonra da yayılması için çalışılmış, milli edebiyatın, milli tiyatronun, milli musikinin, milli resmin, tezyini sanatın evi ve aynı zamanda en milli, en orijinal, en ideal yaşayış yeri, milli kültür vicdanının evi olmuştur⁶⁶ Çağdaş dünyanın birikimi Türk toplumuna aktarılmaya çalışılırken, eski yıkılmamış, geleneksel kültür korunarak yeni değerlerle bir senteze ulaşmaya dikkat edilmiştir. Atatürk'ün köylüyü milletin efendisi olarak ilan eden yaklaşımıyla beraber köylünün uyanması, bilinçlenmesi ve düzeyinin yükseltilebilmesi için akla gelen her girişim denenmiş, halkodaları örgütlenmesiyle beraber aynı zamanda bir kültür devrimi de yaşanmıştır⁶⁷.

İsmet İnönü, halkevlerinin açılışının birinci yıldönümü konuşmasında, halkevlerini; “*Vatandaşların memleket ve millet işlerini bilhassa milletin yüksek kültür işlerini düşündükleri ve zahmetsizce konuşabildikleri yer*” olarak vasıflandırmıştır⁶⁸. Halkevlerinde haftanın üç gününde kültür toplantıları yapılmış, yapılan her toplantıda konferanslar veya konserler verilmiş, hatta binalar bile toplanan insanlara yeterli olmamıştır. Kadri Kaplan,

⁶⁴ İ. Hakkı Baltacıoğlu, *Halkın Evi*, Ankara 1950, s. 32–33

⁶⁵ Baltacıoğlu, Halkevlerini aynı kültürden gelen insanların toplandığı yer yani bir kültür evi olarak değerlendirmiştir. Bkz. Baltacıoğlu, a.g.e., s. 32–33

⁶⁶ Baltacıoğlu, *Halkın Evi*, s. 32–33

⁶⁷ Yıldırım, Hüseyin, Atatürkçülüğün Toplumsal Kaleleri, s. 17–18

⁶⁸ *Ülkü*, Mart 1933, C. 1, S. 2, s. 99; *Kuruluşların Yıldönümünde Halkevleri (1932–1951–1963)*, s.15–16

halkevlerinin bu yoğun çalışmalarını; “*Halkevleri, Misak-ı Milli sınırları içinde Türk adı ve Türk damgası ile doğan yeni ulusun kendini yoğurup biçimlendirme ve çağa ayak uydurma çabasıdır*”⁶⁹ şeklinde yorumlamıştır.

Kısaca halkevleri Mustafa Kemal Atatürk’ün aydınlanma inkılâbını yaşayan ve yaşatan kurumlar olmuş ve zor bir görevi üstlenmişlerdir. Bu işlevini kitaplıkların oluşturulması, sanat ve kültür etkinlikleriyle kitlelere taşımış, Anadolu insanını kültürel yönden kalkındırmaya çalışmıştır⁷⁰. Halkevlerinin bu çalışmaları olmasaydı belki de günümüzde Anadolu folkloru tarihin karanlıklarında kalabilir, Türk tarihi ve Türk kültürü bu denli açığa çıkarılamayabilirdi.

Gerçekleştirilen bütün bu başarılar, büyük ölçüde Türk halkının verdiği destekle de doğrudan bağlantılı olmuştur. Kuruluşunun 5. yılında üye sayısı 55 000’e yükselmiş, kütüphanelerindeki kitap sayısı 106 555’e ulaşmıştır. 1932’de sayısı 14 olan halkevleri, 1935’de 55, 1940’da 379, 1951’de 478’e ulaşmıştır⁷¹. Büyük kentlerde halkevleri kırsal alanlar da ise halkodaları açılmış ve hem köylerde hem kentlerde kültür ve sanat etkinlikleri bir arada yürütülmüştür⁷².

1935’de 103 halkevi, 782 tiyatro, 900 konser, 636 sinema, 1503 konferans etkinliği gerçekleştirmiştir, kitabı olmayan illerdeki halkevlerinde kişi başına okuma sayısı, diğer illere yani kütüphanesi olan illere nazaran çok daha büyük olmuştur. Kısaca büyük kent merkezlerinden uzaklaştıkça halkın, halkevlerinde kültürel

⁶⁹ *Atatürk ve Halkevleri*, s. 58

⁷⁰ Ali Nejat Ölçen, *Halkevleri*, Ankara 2001, s.14

⁷¹ İnan, *Gazi’nin Halkçılık Ülküsü*, s. 892

⁷² Ölçen, a.g.e., s.16

etkinliklere katılma oranı artmıştır⁷³. Halkevleri kültürel faaliyetlerini toplam 9 şube şeklinde devam ettirmişlerdir. Bunlar dil, edebiyat, tarih şubesi, güzel sanatlar şubesi, temsil şubesi, spor şubesi, içtimai yardım şubesi, halk dersaneleri ve kurslar şubesi, kütüphane ve neşriyat şubesi, köycülük şubesi, sergi ve müze şubesi gibi⁷⁴.

Halkevlerinin kültürel faaliyetleri içerisinde en önemli alanı yayın konusu oluşturmaktadır. Bu amaçla Ocak 1932'de Kadro, 1933'de Ülkü dergileri çıkarılmaya başlanmış ve bu dergiler Türk inkılabının milli ve evrensel temel değerlerini, etkilerini açıklamaya ve sistemleştirmeye, ayrıca dünyanın o günkü şartları içinde Türkiye Cumhuriyeti'nin milli problemlerini incelemeye, aydınlatmaya ve çözmeye çalışmışlardır. 1936'da 136 halkevinin yayınladıkları dergi sayısı 25 olup, küçüklü büyüklü kitapların sayısı da 120'ye ulaşmıştır⁷⁵.

Bu kitap ve dergiler günümüzde hala daha çok değerli ve kıymetli eserler olarak kabul edilmekte ve gelecekte de değerlerini koruyacaklarına inanılmaktadır. Eserlerde eğitim ve köy konuları geniş yer tutmakla birlikte köye ve köylüye yönelme ve köycülük akımı halkevleriyle geliştirilmektedir. Köy sorunlarının derinliğine ilk defa inilmiş ve eğitim köycülüğüne, köy eğitimi seferberliğine ulaşılmıştır⁷⁶.

Kısa süre içerisinde elde edilen bu büyük başarı da başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere onun güvenini kazanmış Nafi

⁷³ Ankara'da 1 yıl içinde halkevi kitaplarında kişi başına ortalama 1 kitap okunurken, bu sayı Bitlis'te 29, Kars'ta 14 ve Kula'da 18 olmuştur. Bkz. Ölçen, *Halkevleri*, s.18

⁷⁴ İnan, *Gazinin Halkçılık Ülküsü*, s. 894, *Yeni Tokat*, 15 Mart 1934, S.14, s. 2

⁷⁵ İnan, *Gazinin Halkçılık Ülküsü*, s. 892

⁷⁶ *Yeni Tokat*, 15 Mart 1934, S. 14, s. 2

Atuf Kansu, Ferit Celal Güven, Reşit Galip gibi büyük inkılâpçıların önemli rolü olmuştur. Onların sonsuz özveriyle çalışmaları, atımlı çabaları, halkevlerini kültür atılımı bakımından zirveye taşımıştır⁷⁷. Halkevleri sayesinde bütün toplumda, inkılâplara, cumhuriyete, eğitime gönülden inanan geleceğe büyük ümitler bağlayan, yüksek iş ahlakına sahip olan, milletine ve ülkesine hizmet etmeyi ülkü haline getiren sonsuz bir ödev ve sorumluluk bilincine sahip insanlar yetişmiştir. Ankara'ya gelen yabancı devlet temsilcilerini Atatürk, Ankara halkevlerine götürerek Türk kültürünü, sanatını, halkevi aracılığı ile yabancılara tanıtmıştır. Bu yönü ile Ankara halkevi bir cumhuriyet okulu olmuş, burada ülkenin ileri gelenleri hem bir şeyler öğrenmiş hem de bir şeyler öğretmişlerdir⁷⁸.

Celal Sahir, halkevlerinin yıldönümünde, yaptığı konuşmasında halkevlerini; “*Büyük Türk inkılâbı eğer önünde gözler kamaşan ve başlar eğilen bir gerçek olmasaydı en hayalci kafaların düşünüp yaratamayacağı bir masal olurdu...*”⁷⁹ cümleleriyle ifade etmiştir. Çünkü halkevi çalışmaları ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, muasır medeniyet seviyesinin üzerine çıkarılması ve 14 milyonluk Türkiye nüfusunun birleştirilerek, 100 milyonluk bir insan gücüne sahip olması planlanmıştı⁸⁰. Çünkü Türk milleti, yalnız nüfusunun sayısı, ülkesinin genişliği ile değil, yüksek vasıfları ve asil kaniyle layık olduğu bir mevcudiyet olarak da kendini dünyaya ispatlamalıydı. İleri sürülen ve savunulan dava büyük, amaç tekti. O da millet olarak medeniyet yolunda kaybedilen mesafeyi en kısa zamanda kazanmak ve medeniyet safında layık olunan mertebeye

⁷⁷ İnan, *Gazinin Halkçılık Ülküsü*, s. 897

⁷⁸ Yıldırım, *Atatürkçülüğün Toplumsal Kaleleri*, s. 17

⁷⁹ *Ülkü*, Mart 1933, S.2, C1, s. 97-98

⁸⁰ *Hâkimiyet-i Milliye*, 20 Şubat 1932, s. 8-9

ulaşabilmekti⁸¹. Milletçe geri kalmış bir ülke olarak çok fazla çalışılması gerekiyordu. Reşit Galip bu hususla ilgili olarak şöyle diyordu; "... Medeniyet safında birinci millet olmaya mecburuz... Bunu yapmadıktan sonra Türklüğümüzü ileri sürmek ve Türklükle övünmek neye yarar... Bu dava basittir ve Türk'e layık olandır... Mesafeleri ıstık hızıyla geçmek mecburiyetindeyiz⁸²".

Kısaca halkevleri, Mustafa Kemal Atatürk'ün aydınlanma inkılabını üstlenmek gibi önemli bir işlevi yerine getirmiş, kendine çizdiği kültür yolunu ve ulaşmak istediği yüksek ve milli hedefi talimatnamesinde şu şekilde belirtmiştir; "Fırkamız rehberliği ile kurtardığı vatanı siyasi, içtimai ve iktisadi verim ve sağlam temeller üzerinde yükseltmek karar ve azmindedir... Elde ettiğimiz başarılar son derece önemli olmakla beraber bugün vasil olduğumuz merhale üzerinde bulunduğumuz yolun henüz başlangıcı demektir... Son iki üç asırlık siyasi ve içtimai düşüklük ve gerileme amillerinin milli hayat yürüyüşüne verdiği ağırlık ve bu müddet içinde başka milletlerin aldığı yol gözümüzün önündedir. Bu manzara bize nasıl çalışmamız gerektiğini anlatır... Bütün memleketi yeni bir mücadele ruhu ile ileri yürütücü bir heyecan ile teçhiz etmek mecburiyetindeyiz... Devlet teşkilatı haricinde çalışabilecek bütün mesai unsurlarını milli kültürün yükselmesi maksadı etrafında toplamak mümkündür... Biz bu vadide başka memleketlere nazaran fazla olarak şimdi tarihe geçmiş müesseselerin cemiyet bünyesinin en derin tabakalarına kadar işlemiş köklerini sökmek, cumhuriyet ve inkılâp esaslarını bütün ruhlara ve fikirlere hâkim, mukaddes iman şartları halinde perçinlemek vazife ve mecburiyeti karşısındayız. Fırkamızın program temelleri Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılâpçılıktır. Programımız bu ana ve temel prensipleri hâkimiyeti ve

⁸¹ Hâkimiyet-i Milliye, "Reşit Galip Beyin Nutku", 20 Şubat 1932, s. 11

⁸² Hâkimiyet-i Milliye, 20 Şubat 1932, s. 20-21

ebedileşmesi için bu vasıflarda kuvvetli vatandaşlar yetiştirilmesini ve milli seciyenin Türk tarihinin ilham ettiği derecelere çıkmasını, güzel sanatların yükseltilmesini, milli kültürün ve ilmi hareket ve faaliyetlerin kuvvetlendirilmesini ehemmiyetli vasıtalar olarak tespit ve işaret eder. Bu esas ve vasıtaların hepsi birden medeniyet yolunda Türklüğün kaybettiği uzun yılların cesur, atılgan ve yorulmaz hamlelerle kazanacak nesiller yetiştirmeyi medeniyet sahasında Türkün tabii meziyet ve kabiliyetleri ile mütenasip şeref mevkiini tekrar almasını istihdaf eder...⁸³.

Kısaca Atatürk, Türk milletinin milli karakteri ve milli tarihi ile yakından ilgili bir kültürü, ulaşılması gereken “*milli ideal*” olarak görmüştür. Ona göre, milli kültür politikası akılcı ve gerçekçi olacak, ilmi ve sosyal hayatın gerçeklerine, milletin karakterini yapan maddi ve manevi değerlere uygun esaslara dayanacaktı. Bu esasların tespit edilmesi, tanıtılması ve öğretilmesi, Türk milli kültür politikasının temellerini oluşturmuştu. Çağımızda yaşanan kültür savaşında Türk milletine karşı başlatılan mücadele her geçen gün daha da şiddetlenmektedir. Bu taarruzlar pek çok milletlerarası kuruluşun her türlü işbirliği ve katkısıyla planlanmaktadır. Bütün bu çalışmaları devletler, ittifaklar, Avrupa parlamentosu, kiliseler, misyoner teşkilatları, zengin vakıflar, tanınmış üniversiteler, büyük araştırma kuruluşları çok uluslu büyük şirketler desteklemektedir⁸⁴.

Bütün bu yapılanlara karşı özellikle dikkati çeken Mustafa Kemal Atatürk; “*Milli benliğini bilmeyen milletler, başka milletlerin esiridir*” diyerek tehlikeyi önceden haber vermiştir. Başlatılan kültür savaşı son yıllarda gittikçe artmış ve yapılanlar karşısında Türk milletinin de aynı şekilde cevap vermesi zorunlu hale gelmiştir.

⁸³ *Balıkesir Kaynak*, , Şubat 1933, S. 1, s. 2-3

⁸⁴ Kayabalı, İsmail-Arslanoğlu, Cemender, “Kültür Savaşı ve Atatürk İlkeleri”, *I.Uluslararası Atatürk Kongresi*, Ankara 1994, s. 462

Sessiz kalındığı, ciddiye alınmadığı ve herhangi bir tepki gösterilmediği takdirde Türk milleti önceden beri geleceği tahmin edilen ve korkulan gerçeğe karşılaşmak zorunda kalacağı büyük bir ihtimal dahilindedir⁸⁵.

Bunun için Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin biran önce kültür konusundaki sorumluluklarını tespit ederek, bu konuda yapacağı işleri planlaması gerekmektedir. Devletin özellikle milli kültür planlaması ile ilgilenmesi, ülkenin gerekli kaynaklarını kültür ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla organize etmesi gerekmektedir⁸⁶. Şöyle ki kendisine ait bir milli kültür politikası olmayan devletler, temel ilkelerinin korunmasında esas teşkil edecek milli değerler sistemine sahip olmadıkları için kültür mücadelesine dayanamayarak kolayca yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bundan dolayı Türkiye Cumhuriyeti için esas olan, Atatürk'ün milli kültür politikası olmalıdır⁸⁷. Yürütülen ve bu konuda sürekli olarak mücadele verilen bu hususta, verilecek en küçük bir taviz dahi, Türk milletinin yok olmasına ve tarih sahnesinden silinmesine bile sebep olabileceği her zaman göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonuçta Mustafa Kemal Atatürk hedeflediği amaca ulaşmıştır. Bugün Türk milleti kendi vatanında aşağılanmadan, küçük görülmeden yaşıyorsa, bunun sebebini zamanında yapılan ve halen yapılmakta olan çalışmalara borçlu olduğu hiçbir zaman hatırdan çıkarılmamalıdır. Çünkü XX. ve XXI. Yüzyıl sınırlarında yalnız Atatürk'ün önemli fikirleri günümüze kadar değerini daha da arttırarak gelmeye devam etmiştir. Atatürk, 1 Kasım 1937'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki konuşmasında şöyle diyordu; “Büyük

⁸⁵ Kayabalı, Arslanoğlu, a.g.m., s. 462-463

⁸⁶ Kayabalı, Arslanoğlu, a.g.m., s. 461

⁸⁷ Kayabalı, Arslanoğlu, “Kültür Savaşı ve Atatürk İlkeleri”, s. 461

davamız, en medeni, en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir⁸⁸.

Bir milletin kendi benliğini duyma bilinci, o milleti tarihin derinliklerinden bugüne, bugünden de yarına kesintisiz olarak uzandıran bir manevi güçtür. Kişileri bir birine bağlayan bir ortak ruhtur. Bu ruhun canlı tutulabilmesi, o milletin yeni gelişmeler açık olmakla birlikte, kendi kültür değerlerine hakkıyla sahip çıkabilmesine, milli kültürün temel direklerinden olan dil ve tarih konularında hazırlıklı ve bilinçli olmasına bağlıdır. İşte bundan dolayıdır ki, Atatürk, milli kültür, dil ve tarih konularına, bunların birer bilim dalı olmalarının dışında özel bir önemle eğilmiştir⁸⁹.

Atatürk, Cumhuriyetin 10. yıldönümü nedeniyle 29 Ekim 1933'de verdiği büyük nutkunda bu hususla ilgili şunları söylüyordu; *"...Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti'dir. Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük medeni vasfı ve büyük medeni kabiliyeti bundan sonra ki inkişafıyla atının yüksek medeniyet ufkuunda yeni bir güneş gibi doğacaktır... Ne Mutlu Türküm Diyene!⁹⁰"*

20 Mart 1923'te Türk Ocağında verilen çay ziyafetinde Konya'dan giden gençlerle yaptığı konuşmasında, milli kültür politikasının dayandığı temel felsefeyi; *"Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak evvela bizim kendi benliğimize bu hürmeti, hissini, fikren, fiilen bütün efil ve harekâtımızla gösterelim. Bilelim ki,*

⁸⁸ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, I, s. 419

⁸⁹ Zeynep Korkmaz, "Milli Mücadelede ve Sonrasında Türklük Şuuru", I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu, Ankara 1994, s. 210

⁹⁰ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II, s. 318

*milli benliğini bilmeyen milletler başka milletlerin şikâridir*⁹¹ cümlesiyle açıklamıştır. Onun bu sözü, günümüzde bu hususta yapılması gerekenleri ve bundan sonra yapılacakları en açık bir şekilde ifade etmektedir. Yapılan bütün bu çalışmalar ışığında, eğer Türk çocuklarının ve gelecek nesillerin Türkiye gibi değerli bir vatan toprağı üzerinde yaşama şansına sahip olması isteniyorsa, genç nesillere Türk tarihi ve Türk kültürünün, Atatürk ilkeleri doğrultusunda öğretilmesi gerektiğı hiçbir zaman unutulmamalı ve bu gerçek her zaman milli bir ideal olarak muhafaza edilmeli, verilecek en küçük bir tavizin dahi Türk milletine pahalıya mal olacağı her zaman hatırdan tutulmalıdır.

⁹¹ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, II, s.147; Tural, Sadık Kemal, “Atatürk'ün Kültüre Bakışı ve Fikir Adamı Atatürk”, *3.Uluslararası Atatürk Sempozyumu*, II, Ankara 1998, s. 809

